

ALEKSANDRA CZARNECKA*

KONSEKWENCJE NABYCIA PRAW I OBOWIĄZKÓW
W SPÓŁCE OSOBOWEJ PRZEZ MAŁŻONKA
POZOSTAJĄCEGO W USTAWOWYM
USTROJU MAJĄTKOWYM

1. WSTĘP

Przedmiotem niniejszego artykułu będzie analiza zagadnienia regulowanego przez dwa, bardzo różne od siebie systemowo akty prawne, jakimi są ustawy kodeks spółek handlowych¹ oraz kodeks rodzinny i opiekuńczy². Zagadnieniem tym są **konsekwencje nabycia przez małżonka pozostającego w ustawowym ustroju majątkowym ogółu praw i obowiązków w osobowej spółce prawa handlowego**. Dla pełnej przejrzystości należy już we wstępie zaznaczyć, że posługując się pojęciem „spółka osobowa”, chodzi o spółkę osobową w rozumieniu art. 4 § 1 pkt 1 k.s.h., a zatem spółkę jawną, partnerską, komandytową lub komandytowo-akcyjną.

Na doniosłość tej kwestii zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 5 października 2005 r. (IV CK 99/05), podnosząc, że: „Zagadnienie stosunków majątkowych małżeńskich w kontekście prowadzenia działalności gospodarczej w formie spółki handlowej stanowi złożoną materię ze względu na nieprzystający do siebie model ustroju spółek prawa handlowego i ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej”³. Jakkolwiek w stanie faktycznym cytowanego orzeczenia mowa była

* Doktorantka na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego na kierunku prawo; od stycznia 2017 r. aplikantka radcowska w Okręgowej Izbie Radców Prawnych w Krakowie.

¹ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. — Kodeks spółek handlowych, t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 1578 ze zm.

² Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. — Kodeks rodzinny i opiekuńczy, t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 2082 ze zm.

³ Wyrok SN z dnia 5 października 2005 r., IV CK 99/05, Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna (dalej: OSNC) 2006, nr 7–8, s. 97.

o spółce z o.o., a zatem spółce kapitałowej, tak jednak „nieprzystawanie”, o którym mówił Sąd Najwyższy, dotyczy konsekwencji nabycia (na drodze czynności prawnej udziału w spółce odnosi się również do spółek osobowych).

Analiza zobowiązań wynikających dla małżonka z nabycia udziału i członkostwa w osobowej spółce prawa handlowego poprzedzona zostanie krótkim zdefiniowaniem pojęć istotnych z punktu widzenia dalszych rozważań. Następnie przedstawione zostaną kryteria, za pomocą których można zdywersyfikować konsekwencje nabycia udziału przez jednego z małżonków dla majątku wspólnego i drugiego z nich, rozważania na temat uprawnienia do udziału w zyskach i odpowiedzialności za zobowiązania spółki.

2. ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE

2.1. ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE DO ANALIZY Z ZAKRESU PRAWA RODZINNEGO

W tytule niniejszego artykułu posłużono się pojęciem „**ustawowy ustrój majątkowy**”. Terminu tego użył ustawodawca, tytułując rozdział I działu III kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Używany jest on do określenia zespołu norm prawnych, regulujących skład majątków małżonków, zasady korzystania z nich i zarządzania nimi oraz odpowiedzialności małżonków w stosunku do osób trzecich⁴. Ustawowy ustrój majątkowy powstaje między małżonkami z mocy ustawy z chwilą zawarcia małżeństwa (art. 31 § 1 k.r.o.), wyjątkowo również w czasie jego trwania (art. 47 § 2 zd. 2 k.r.o.)⁵. W jego ramach między małżonkami powstaje ustawowa wspólność majątkowa (art. 31 § 1 k.r.o.), w której skład wchodzi trzy masy majątkowe: majątek wspólny małżonków oraz majątki osobiste każdego z nich⁶.

Kodeks rodzinny i opiekuńczy przyjmuje formułę ogólnego określenia zakresu **majątku wspólnego** (art. 31 § 2 k.r.o.) i szczegółowego (wyczerpującego) określenia zakresu **majątku osobistego** (art. 33 k.r.o.)⁷.

Majątek wspólny małżonków ma charakter wspólności łącznej⁸. W czasie jej trwania żaden z małżonków nie może żądać podziału majątku wspólnego, rozporządzać ani zobowiązywać się do dokonania rozporządzenia udziałem, który ma przypaść mu w razie ustania wspólności⁹. Inaczej w przypadku **majątku osobiste-**

⁴ A. Stępień-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków*, LEX nr 110791, rozdział II.2.1.

⁵ J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne*, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 153.

⁶ E. Skowrońska-Bocian (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. J. Wiercińskiego, Warszawa 2014, LEX, komentarz do art. 33 k.r.o., teza 4.

⁷ J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne, op. cit.*, s. 163.

⁸ *Ibidem*, s. 156.

⁹ *Ibidem*, s. 157.

go, gdzie uprawnionym jest wyłącznie dany małżonek¹⁰. Majątek osobisty został określony w katalogu art. 33 k.r.o. jako zbiór wyjątków od ogólnej kodeksowej reguły wspólności, a zatem — zgodnie z wykładnią systemową formułowania wyjątków — nie powinno się interpretować go rozszerzająco¹¹.

Do majątku osobistego małżonka należą między innymi przedmioty majątkowe nabyte przed powstaniem wspólności ustawowej, nabyte przez dziedziczenie, zapis lub darowiznę (chyba że spadkodawca, dokonujący zapisu lub darczyńca postanowił inaczej), wierzytelności z tytułu wynagrodzenia za pracę lub z tytułu innej działalności zarobkowej jednego z małżonków i prawa majątkowe wynikające ze wspólności łącznej podlegającej odrębnym przepisom (art. 33 pkt 1, 2, 7, 3 k.r.o.). W tej ostatniej kategorii mieszczą się prawa wynikające ze stosunku spółki cywilnej. Warto wspomnieć o tym w kontekście tematyki niniejszej pracy w związku z funkcjonującym w nauce prawa coraz mniej popularnym poglądem, że do katalogu z art. 33 pkt 1 k.r.o. należy również kwalifikować prawa majątkowe wynikające z członkostwa w spółce osobowej prawa handlowego¹².

2.2. ZAGADNIENIA WPROWADZAJĄCE DO ANALIZY Z ZAKRESU PRAWA SPÓŁEK

Spółki osobowe, jak już zostało nadmienione, stanowią na gruncie prawa handlowego grupę spółek, do których zalicza się spółkę jawną, partnerską, komandytową i komandytowo-akcyjną. Spółką osobową prawa handlowego z całą pewnością nie jest spółka cywilna, będąca przecież umową cywilnoprawną. Spółki osobowe mogą we własnym imieniu nabywać prawa, zaciągać zobowiązania, pozywać i być pozywane¹³. Nie mając osobowości prawnej, są jednak podmiotami prawa, „ułomnymi osobami prawnymi”, są tworem odrębnym od wspólników, posiadającym własny (również odrębny od wspólników) majątek¹⁴. Powyższe przesądza, że przywoływany pogląd dotyczący stosowania art. 33 pkt 3 k.r.o. do spółek osobowych należy uznać za całkowicie nieuzasadniony¹⁵.

„Najbardziej osobową”, modelową spółką osobową jest spółka jawna, zaś w każdej kolejnej pojawia się coraz więcej tzw. elementów kapitałowych, a zatem charakterystycznych dla innego typu spółek. Ponadto, w regulacjach dotyczących

¹⁰ E. Skowrońska-Bocian (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, *op. cit.*, teza 1.

¹¹ W uzasadnieniu wyroku WSA w Gdańsku z dnia 27 kwietnia 2010 r., I SA/Gd 99/10, LEX nr 576644; w uzasadnieniu wyroku WSA w Warszawie z dnia 8 marca 2012 r., II SA/Wa 2821/11, LEX nr 1139009.

¹² E. Skowrońska-Bocian (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, *op. cit.*, teza 29.

¹³ W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss: *Prawo spółek*, Warszawa 2014, s. 39.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ G. Jędrejek: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1–61*, komentarz do art. 33 k.r.o., rozdział IV, teza 2, LEX; K. Gromek: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2016, komentarz do art. 36 k.r.o., rozdział X, teza 2, LEX.

kolejnych spółek osobowych (partnerskiej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej) ustawodawca posłużył się formułą odesłania do przepisów spółki osobowej (art. 89 k.s.h., art. 103 k.s.h. oraz art. 126 § 1 pkt 1 k.s.h.). W związku z powyższym to właśnie do spółki jawnej będą odnosiły się prowadzone rozważania.

Mówiąc o spółce osobowej, należy — w kontekście dalszych rozważań — odnieść się do pojęcia udziału kapitałowego w tejże spółce, do którego odnosi się art. 50 § 1 k.s.h. Nie należy utożsamiać pojęcia udziału kapitałowego, stanowiącego „kategorię obrachunkową”, z ogółem praw i obowiązków wspólnika w spółce osobowej, które to — posługując się intuicją z zakresu prawa spółek kapitałowych — również określa się pojęciem udziału¹⁶. W dalszej części pracy, gdy mowa będzie o „udziale” w spółce osobowej, chodzić będzie właśnie o ową więźkę praw i obowiązków, nie zaś o udział kapitałowy w rozumieniu art. 50 § 1 k.s.h.

Uprawnienia przysługujące wspólnikowi i zobowiązania, które nakłada na niego członkostwo w spółce, mają dwojaki charakter: majątkowy i niemajątkowy (korporacyjny)¹⁷. W ramach uprawnień i obowiązków o charakterze korporacyjnym wymienia się na przykład: prawo i obowiązek do prowadzenia spraw spółki (art. 39 § 1 k.s.h.), prawo do reprezentowania spółki (art. 29 § 1 k.s.h.), prawo do informacji o stanie majątku spółki (art. 38 § 2 k.s.h.). Wśród praw i obowiązków majątkowych wyróżnia się natomiast między innymi obowiązek udziału w stratach poniesionych przez majątek spółki w czasie jej istnienia oraz prawo do udziału w zyskach (art. 51 § 1 k.s.h.) i prawo do odsetek od udziału kapitałowego (art. 53 k.s.h.)¹⁸.

Udziały w spółkach obejmowane są za wnoszenie pieniężnych lub niepieniężnych wkładów¹⁹. W literaturze przyjmuje się obecnie, że nie jest dopuszczalne stworzenie spółki osobowej bezwkładowej, ponieważ obowiązek ten nałożony zostaje na wspólników bezpośrednio w ustawie (art. 3 k.s.h.)²⁰. Jednocześnie jednak dopuszczalne jest zwolnienie jednego lub kilku wspólników z obowiązku wniesienia wkładu do spółki (byle jeden lub pozostali wspólnicy wnieśli do spółki wkład)²¹. Należy ponadto nadmienić, że jakkolwiek w przypadku spółek osobowych świadczenie usług lub pracy ma zdolność aportową, to nie należy rozumieć go jako prowadzenia spraw spółki i jej reprezentacji, a zatem jako „pracę w spółce”²². Tym

¹⁶ W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss: *Prawo spółek, op. cit.*, s. 56.

¹⁷ *Ibidem*, s. 59.

¹⁸ *Ibidem*, s. 61.

¹⁹ *Ibidem*, s. 52–55.

²⁰ P. Piniór (w:) *Wkłady niepieniężne w spółkach handlowych*, pod red. W. Popiołka, LEX; S. Sołtysiński (w:) S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, R. Gawalkiewicz, A. Herbert, I.B. Mika, M. Tarska, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1–150 KSH*, t. I, Warszawa 2012, s. 424.

²¹ Pewne wątpliwości w nauce prawa budzi w tej kwestii możliwość zwolnienia z obowiązku wniesienia wkładu komplementariusza w spółce komandytowo-akcyjnej. Por. J. Szwaja, I.B. Mika (w:) S. Sołtysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, R. Gawalkiewicz, A. Herbert, I.B. Mika, M. Tarska, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1–150 KSH*, t. I, *op. cit.*, s. 852, 866; A. Kidyba: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1–300*, t. I, wyd. 10, Warszawa 2013, s. 474.

²² W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss: *Prawo spółek, op. cit.*, s. 55.

samym, wkładem wspólnika spółki osobowej może być na przykład wykorzystywanie swoich szczególnych kwalifikacji menadżerskich i świadczenie usług zarządczych na rzecz spółki²³.

Powyższe, jakkolwiek odpowiada oczywiście specyfice spółek osobowych, które oparte mają być na zaangażowaniu gospodarczym ich członków, nie pozwala jednak na zbagatelizowanie problematyki dokonania rzeczywistego przysporzenia przez wspólnika spółki osobowej w postaci przeniesienia na rzecz spółki określonego prawa majątkowego. Tym samym zastanowić się trzeba nad konsekwencjami dokonania takiego realnego przysporzenia przez wspólnika pozostającego w małżeńskim ustawowym ustroju majątkowym.

Istnienie między małżonkami ustroju ustawowego rodzi wątpliwość, czy źródło pochodzenia środków przeznaczonych na nabycie udziału będzie miało wpływ na kwalifikację tego udziału do jednej z mas majątkowych małżonków. „Wydaje się, że nie można całkowicie bagatelizować tego, do jakiej masy majątkowej należały środki na nabycie udziałów. Pominięcie tego faktu przy obecnie obowiązujących zasadach związanych z zarządzeniem majątkiem wspólnym małżonków mogłoby prowadzić do uszczuplenia majątku wspólnego, który powinien stanowić podstawę bytu rodziny”²⁴.

3. KRYTERIA WEJŚCIA UDZIAŁU DO ODPOWIEDNIEJ MASY MAJĄTKOWEJ I WYKONYWANIE PRAW Z UDZIAŁÓW

Dokonując analizy kwestii przynależności do majątku wspólnego udziałów spółek prawa handlowego, zostaną wzięte pod uwagę następujące kryteria: **podmiotowe** (kto jest stroną czynności prowadzącej do nabycia udziałów), **pochodzenia środków** (czy pochodzą w całości z majątku wspólnego albo z majątków osobistych, czy z majątku wspólnego i osobistego), **woli małżonków** oraz **wykładni systemowej** (łącznie zastosowanie przepisów prawa rodzinnego i prawa handlowego). W dalszej kolejności podjęta zostanie próba ustalenia, czy fakt zakwalifikowania udziału spółkowego do danej masy majątkowej ma wpływ na to, kto jest współnikiem spółki.

Nie budzi wątpliwości, że nabycie we własnym imieniu i na swoją rzecz udziału za środki majątku osobistego powoduje — zgodnie z zasadami surogacji — zaliczenie go do majątku osobistego małżonka²⁵. Zasadę surogacji, stanowiącą, że do

²³ Z zastrzeżeniem wątpliwości związanych z wnoszeniem wkładu pracy w postaci wykonywania wolnego zawodu do spółki partnerskiej, w której partner w ramach prowadzenia działalności ma ten wolny zawód wykonywać. Por. wyrok NSA z dnia 2 lipca 2009 r., I FSK 876/08, LEX nr 607695; P. Piniór (w:) *Wkłady niepieniężne w spółkach handlowych*, pod red. W. Popiołka, LEX.

²⁴ A. Stępień-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków*, op. cit., rozdział III.3.2.

²⁵ A. Stępień-Sporek, M. Ryznar: *Nabywanie przedmiotów przez małżonków za środki z różnych mas majątkowych*, Państwo i Prawo 2010, z. 11, s. 84.

majątku osobistego małżonków należą przedmioty majątkowe nabyte w zamian za składniki majątku wspólnego (chyba że przepis szczególny stanowi inaczej), określa art. 33 pkt 10 k.r.o.

Ponadto należy stwierdzić, że dopuszczalne jest nabycie udziału z majątku osobistego na rzecz wejścia do majątku wspólnego albo odwrotnie, z majątku wspólnego, na rzecz wejścia do majątku osobistego (zgodnie z wolą małżonków). Wówczas, w związku z obowiązującą zasadą surogacji oraz potrzebą zachowania globalnej wartości zarówno majątku osobistego, jak i wspólnego, powstaje konieczność dokonania odpowiednich rozliczeń z tytułu nakładów²⁶.

Pozostałe kwestie, jako nieco bardziej złożone, zostaną rozważone niżej.

3.1. NABYCIE UDZIAŁU PRZEZ MAŁŻONKÓW WSPÓLNIE ZA ŚRODKI POCHODZĄCE Z MAJĄTKU WSPÓLNEGO

Pierwsza poddana analizie kwestia dotyczyć będzie nabycia udziału przez małżonków wspólnie za środki pochodzące z majątku wspólnego. Zarówno kodeks spółek handlowych, jak i kodeks rodzinny i opiekuńczy nie formułują wprost zasady pozwalającej na zakwalifikowanie tego nabycia do konkretnej masy majątkowej. Tym samym należy odnieść się do interpretacji przedstawionych już w tej sprawie przez doktrynę.

W pierwszej kolejności należy przywołać i uznać za słuszny większościowy pogląd, głoszący, że przepis dotyczący kwalifikowania do majątku osobistego małżonka przedmiotów majątkowych wynikających ze wspólności łącznej podlegającej innym przepisom nie znajduje tutaj zastosowania²⁷. Spółki osobowe prawa handlowego posiadają własny majątek, nie ma tu zatem mowy o istnieniu wspólności łącznej współników.

Podniesiono również, że do nabycia udziału przez małżonków za środki pochodzące z majątku wspólnego nie należy także stosować przepisu art. 33 pkt 5 k.r.o., stanowiącego, iż do majątku osobistego zaliczyć należy prawa niezbywalne, które mogą przysługiwać tylko jednej osobie²⁸. Redakcja przepisu przesądza, że pomiędzy obydwojema przesłankami występuje stosunek logiczny koniunkcji. Tym samym, jakkolwiek zbywalność udziałów spółkowych zależy od przypisanego im w umowie spółki charakteru (art. 10 § 2 k.s.h.), to jednak nie można im przypisać przymiotu jednopodmiotowości²⁹. O tym ostatnim świadczy fakt, że kodeks spółek handlowych nie przewiduje przeciwwskazań do tego, aby udział spółkowy mógł stać się przed-

²⁶ J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne*, *op. cit.*, s. 175.

²⁷ A. Stępień-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków*, *op. cit.*, rozdział III.3.2; A. Kidyba: *Handlowe spółki osobowe*, *op. cit.*, s. 60; J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne*, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 142–145.

²⁸ A. Stępień-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków*, *op. cit.*, rozdział III.3.2.

²⁹ W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss: *Prawo spółek*, *op. cit.*, s. 47, 51–52.

miotem wspólnych praw, a ustawodawca, chcąc, by prawo miało przymiot jednopodmiotowości, wskazuje zwykle na tę cechę³⁰. W związku z tym udział w spółce osobowej nie podlega kwalifikacji do majątku osobistego na podstawie art. 33 pkt 5 k.r.o.

Tym samym, zgodnie z kodeksową regulacją zamkniętego katalogu wyjątków przedmiotów wchodzących w skład majątku osobistego małżonków, należy stwierdzić, że w przypadku nabycia udziału przez małżonków wspólnie za środki pochodzące z majątku wspólnego, nabywają oni udział w spółce na wspólność łączną (taka bowiem formuła jest charakterystyczna dla majątku wspólnego)³¹. Tym samym, stają się obydwójce współnikami zbiorowym spółki³². Taki stan implikuje bardzo istotne pytanie dotyczące wykonywania praw przez współnika zbiorowego, którym są małżonkowie. Ze względu na brak regulacji odnoszącej się wprost do nabycia przez małżonków udziału należy w tym zakresie stosować przepis art. 60 k.s.h., stanowiący, że jeżeli umowa spółki stanowi, iż prawa, jakie miał zmarły współnik, służą wszystkim spadkobiercom wspólnie, wówczas do ich wykonywania spadkobiercy powinni wskazać spółce jedną osobę.

3.2. NABYCIE UDZIAŁÓW PRZEZ MAŁŻONKÓW WSPÓLNIE ZA ŚRODKI POCHODZĄCE Z MAJĄTKÓW OSOBISTYCH

Małżonkowie, którzy razem są stroną czynności, w przypadku gdy środki pieniężne na nabycie udziału pochodzą z majątków osobistych każdego z małżonków, nabywają ten udział spółkowy na wspólność w częściach ułamkowych (art. 195 k.c. w zw. z art. 196 k.c.), która wchodzi do ich majątków osobistych (art. 33 pkt 10 k.r.o.)³³. Pogląd taki zgodny jest z przywoływaną zasadą surogacji. Należy jednak pamiętać, że aby skutek nabycia zaistniał w majątku osobistym małżonka, musi również zaistnieć czynnik woli małżonków. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, jaką wskazano w początkowych rozważaniach niniejszego punktu, że małżonkowie decydują o wejściu udziału nabytego ze środków majątku osobistego do majątku wspólnego.

Podobnie jak w sytuacji wskazanej w punkcie 3.1, małżonkowie dokonujący czynności razem stają się współnikiem zbiorowym i wykonują swoje prawa przez wspólnego przedstawiciela.

³⁰ A. Stępień-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków*, op. cit., rozdział III.3.2.

³¹ A. Kidyba: *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U.00.94.1037)*. *Komentarz aktualizowany do art. 184 k.s.h.*, LEX; postanowienie SN z dnia 23 listopada 2000 r., I CKN 950/98, LEX nr 50822.

³² R. Słabuszewski: *Przynależność praw spółkowych w spółce jawnej do majątku małżonków*, s. 87, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/9760/1/praca%20doktorska%20w%20formacie%20pdf.pdf> (dostęp: 10 sierpnia 2016 r.).

³³ G. Jędrejek: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1–61. Komentarz do art. 33 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, rozdział X, teza 1, LEX; postanowienie SN z dnia 2 marca 2012 r., II CSK 363/11, LEX nr 1211142; wyrok SN z dnia 12 maja 2000 r., V CKN 50/00, LEX nr 52579.

3.3. NABYCIE UDZIAŁU PRZEZ JEDNEGO Z MAŁŻONKÓW ZA ŚRODKI POCHODZĄCE Z MAJĄTKU WSPÓLNEGO

Konstrukcja nabycia udziału przez jednego małżonka przysparza największego problemu w zakwalifikowaniu nabytego udziału do odpowiedniej masy majątkowej (majątek wspólny albo osobisty małżonka, na rzecz którego nabycie zostało dokonane) oraz ustaleniu, który małżonek jest w rzeczywistości współnikiem spółki.

Nie budzi większych wątpliwości fakt, że jeśli nie było osobnego zastrzeżenia, udział nabyty przez jednego z małżonków za środki pochodzące z majątku wspólnego nie trafi do majątku osobistego drugiego małżonka. Kontrowersja dotycząca masy majątkowej, do której zakwalifikowany zostanie udział, dotyczy zakwalifikowania go do majątku osobistego strony czynności nabycia udziału albo do majątku wspólnego małżonków.

Zgodnie z ogólną regułą wyrażoną w art. 31 § 1 k.r.o., w myśl której do wspólności ustawowej zaliczane są prawa nabywane przez każdego z małżonków w czasie jej trwania oraz z braku wyszczególnienia praw udziałowych w spółkach prawa handlowego w zamkniętym katalogu art. 33 k.r.o., brak podstaw, aby zaliczyć prawa udziałowe w spółce do majątku osobistego małżonka dokonującego czynności prawnej³⁴. „Obecnie zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie panuje trafny pogląd, iż nabycie przez oboje małżonków albo nawet przez jednego z nich wyłącznie we własnym imieniu [...] praw udziałowych w spółkach kapitałowych, za środki pochodzące z majątku wspólnego, w czasie trwania wspólności ustawowej, powoduje ich wejście do majątku wspólnego obojga małżonków”³⁵. W związku z powyższym za słuszne należy uznać zakwalifikowanie nabytych za środki pochodzące z majątku wspólnego praw udziałowych w spółce osobowej do majątku wspólnego³⁶.

Ustaliwszy powyższe, należy się zastanowić nad wynikającymi dla spółki i dla stosunków między współnikami konsekwencjami takiego nabycia udziału. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 24 września 1970 r. podniósł, że stroną czynności dokonaną przez jednego z małżonków we własnym imieniu jest dokonujący czynności małżonek³⁷. Pogląd ten spotyka się z powszechną akceptacją w orzecznictwie i w doktrynie³⁸. Jego przyjęcie nie przesądza jednak tego, czy w związku z tym status współnika przysługuje wyłącznie małżonkowi dokonującemu czynności prawnej, czy obydwu małżonkom.

³⁴ A. Kubas: *Udział w spółce handlowej jako składnik majątku wspólnego (w:) Prawo handlowe w XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji? Księga jubileuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, pod red. M. Modrzejewskiej, Warszawa 2010, s. 522–523.

³⁵ J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne, op. cit.*, s. 166.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Uchwała SN z dnia 24 września 1970 r., III CZP 55/70, Orzecznictwo Sądów Polskich 1973, z. 3, poz. 120.

³⁸ A. Kubas: *Udział w spółce handlowej jako składnik majątku wspólnego...*, *op. cit.*, s. 523; wyrok SN z dnia 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97, OSNC 1999, nr 12, poz. 209, s. 59.

Wedle części przedstawicieli doktryny (pogląd mniejszościowy) sam fakt zakwalifikowania udziału do majątku wspólnego przesądza o tym, że obydwu małżonkom przysługuje status wspólnika. Taką konstrukcję uzasadnia się argumentami o nierozzerwalnym związaniu tegoż statusu z prawem udziałowym i nierozszczepialnością treści jednego i tego samego prawa na dwie grupy poddawane odmiennym reżimom prawnym (prawa majątkowe i korporacyjne)³⁹.

Przyjęcie wskazanego wyżej poglądu powoduje dla spółki znaczące i nieuzasadnione trudności. Stosując się do niego, spółka ma obowiązek za każdym razem sprawdzać, do jakiej masy majątkowej został zakwalifikowany udział, tak aby mogła prawidłowo ustalić swój skład osobowy⁴⁰. Wyciągając dalej idące konsekwencje, w obrocie powstałoby domniemanie głoszące, że nabywającym udział w spółce nie jest konkretna osoba, której szczególne cechy osobowe zadecydowały o zawarciu transakcji, lecz od razu obydwójce małżonkowie (bez względu na kwalifikacje lub doświadczenie drugiego z małżonków). W związku z tym należy stwierdzić, że z punktu widzenia składu osobowego spółki nie ma znaczenia, do jakiej masy majątkowej został zakwalifikowany udział — istotne jest, z kim spółka dokonała czynności prawnej, a właściwy do regulowania stosunków rodzinnych jest nie kodeks spółek handlowych, lecz kodeks rodzinny i opiekuńczy⁴¹.

Ponadto, należy mu zarzucić niezgodność z zasadą, że stroną czynności prawnej jest ten, który tej czynności dokonał. Tytuł prawny, na podstawie którego dochodzi do nabycia udziału, wskazuje, kto zostanie wspólnikiem spółki — nie jest konieczne wykazywanie, czy środki te pochodzą z majątku wspólnego, czy z majątku osobistego⁴².

Kolejny argument odnosi się do norm o charakterze ogólnym, a konkretnie do przepisu art. 56 k.c., który stanowi, że czynność prawna wywołuje tylko skutki w niej wyrażone, wynikające z ustawy, z zasad współżycia społecznego i ustalonych zwyczajów. Ani ustawa, ani zasady współżycia społecznego, ani zwyczaj gospodarczy nie implikują istnienia podstawy, na mocy której nabycie udziału w spółce przez jeden podmiot, w swoim imieniu i na swoją rzecz miałyby spowodować skutek w postaci uczestnictwa w spółce przez dwa podmioty.

Ostatnią kwestią, którą należy rozstrzygnąć, aby móc w pełni opowiedzieć się za przedstawianym tu poglądem, jest kwestia rozszczepialności praw udziałowych. Rozszczepialność ta miałaby rzeczywiście miejsce, gdyby przyjąć, że do majątku wspólnego należy udział i związane z nim prawa majątkowe, lecz uprawnienia

³⁹ A. Kubas: *Udział w spółce handlowej jako składnik majątku wspólnego...*, op. cit., s. 524–525; P. Zdanikowski: *Prawo udziałowe w spółce kapitałowej jako przedmiot majątku wspólnego małżonków*, Palestra 2006, z. 9–10, s. 104–106.

⁴⁰ A. Stępień-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków*, op. cit., rozdział III.3.2.

⁴¹ A. Stępień-Sporek: *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2005 r., IV CK 99/05, LEX nr 59268/4.*

⁴² A. Stępień-Sporek: *Przynależność do majątków małżonków praw spółkowych w spółkach osobowych*, Prawo Spółek 2008, nr 2, s. 27.

korporacyjne należą już wyłącznie do majątku małżonka wspólnika⁴³. W proponowanym tutaj poglądzie wszystkie prawa należą do majątku wspólnego, jednak małżonek — wspólnik, jako uprawniony na podstawie przepisów dotyczących kodeksu spółek handlowych, jest jedynym uprawnionym do ich wykonywania.

W związku z powyższym przychylić należy się do poglądu A. Dyoniaka, popieranego przez orzecznictwo i część doktryny, że w przypadku nabycia przez małżonka udziału w spółce za środki pochodzące z majątku wspólnego, wspólnikiem tej spółki jest dokonujący czynności małżonek⁴⁴.

Krótko podsumowując, należy już w tym miejscu bardzo wyraźnie podkreślić, że **fakt zakwalifikowania udziału do majątku wspólnego nie przesądza jeszcze tego, kto jest wspólnikiem spółki**. Wspólnikiem jest bowiem ten z małżonków, który dokonał czynności prawnej (w postaci nabycia udziału lub objęcia udziału w spółce tworzonej). Ponadto, należy już teraz wyciągnąć bardzo istotny wniosek, na którym oparte będą również dalsze rozważania i który z pewnością pomoże na lepsze zrozumienie analizowanej materii: na **plaszczyźnie zewnętrznej** (stosunku spółka — wspólnik małżonek) relacje reguluje kodeks spółek handlowych, wspólnikiem jest tylko ten małżonek, który dokonał czynności prawnej (w braku odmiennego zastrzeżenia) i nie jest konieczne, aby spółka dokonywała badania pochodzenia środków. Na **plaszczyźnie wewnętrznej** (relacje małżonek — drugi małżonek) stosunki reguluje kodeks rodzinny i opiekuńczy, udział spółkowy traktowany jest jako składnik majątku wspólnego, przy czym sprawowanie zarządu tym udziałem i wykonywanie uprawnień przysługuje tylko jednemu współmałżonkowi.

Jakkolwiek założenia poglądu większościowego są bardziej spójne i przekonujące, tak trudno w pełni zgodzić się z tym, że w rzeczywistości nie dochodzi do rozszczępienia praw spółkowych. Co bowiem oznacza dla małżonka fakt, że udział należy do majątku wspólnego, mimo iż ten małżonek nie jest wspólnikiem spółki? Czy gwarantuje mu to udział w zyskach? Czy sam małżonek ponosi odpowiedzialność względem wierzycieli spółki?

4. CZY ZALICZENIE UDZIAŁU DO KONKRETNEGO TYPU MAJĄTKU MA WPŁYW NA UDZIAŁ W ZYSKACH (ART. 51 § 1 K.S.H.)?

Należy się zastanowić, jak zakwalifikować **udział w zyskach** w osobowej spółce prawa handlowego, który przysługuje wspólnikowi na mocy art. 51 § 1 k.s.h.

⁴³ *Ibidem*, s. 28.

⁴⁴ R. Słabuszewski: *Przynależność praw spółkowych w spółce jawnej...*, *op. cit.*, s. 50, 259–262; wyrok SN z dnia 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97, OSNC 1999, nr 12, poz. 209; wyrok SN z dnia 21 stycznia 2009 r., II CSK 446/08, Monitor Prawniczy 2009, nr 4, s. 180.

Przepis art. 31 § 2 k.r.o. stanowi, że do majątku wspólnego należą pobrane wynagrodzenie za pracę i dochody z innej działalności zarobkowej jednego z małżonków (art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o.) oraz dochody z majątku wspólnego (art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o.). W związku z tym, bez względu na to, do której z mas majątkowych zakwalifikowany został udział spółkowy, udział w zysku należy do majątku osobistego małżonków⁴⁵.

Wątpliwość pojawia się przy dokonywaniu kwalifikacji zysku z posiadanego udziału — czy jest to inna działalność zarobkowa małżonka, czy jest to dochód z majątku wspólnego. W doktrynie wyrażony został pogląd, że działalność zarobkową prowadzi spółka osobowa, nie zaś jej wspólnicy, którzy mogą w prowadzenie tej działalności być w różnym stopniu zaangażowani⁴⁶. Podnosi się, że w związku z tym, iż często ich pozycja w spółce jest bierna, taką kwalifikację należy uznać za prawidłową⁴⁷.

Chociaż w przypadku gdy wspólnik nie angażuje się w znaczącym stopniu w działalność spółki, przedstawiona koncepcja jest spójna, to jednak w stosunku do aktywnego wspólnika spółki osobowej budzi ona pewne zastrzeżenia. Koncepcja normatywna utworzenia spółki jawnej opierała się na stworzeniu odpowiedniego instrumentu do prowadzenia działalności zarobkowej „w większych rozmiarach” przez jej wspólników⁴⁸. Co do zasady, wspólnik spółki jawnej (przez wzgląd właśnie na jej charakter „modelowej spółki osobowej”) prowadzi w niej realnie działalność, reprezentuje ją i prowadzi jej sprawy⁴⁹. Tym samym wątpliwość budzi, czy zysku uzyskanego z udziału w spółce osobowej nie powinno się kwalifikować na podstawie art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o. jako dochód z innej działalności gospodarczej.

Rozstrzygając powyższą wątpliwość, chociaż z pozoru bardziej przekonująca wydaje się druga z przedstawionych koncepcji, należy opowiedzieć się jednoznacznie za kwalifikowaniem udziału w zysku jako dochodu z majątku wspólnego małżonków (art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o.). Przyjęcie tej konstrukcji zapewnia przejrzystość kwalifikacji i nie wiąże się z koniecznością dokonywania każdorazowej analizy *in casu*, czy małżonek — wspólnik jest wystarczająco aktywny, aby udział w zysku kwalifikować na podstawie art. 31 § 2 pkt 1 k.r.o., czy może jego postawa jest na tyle pasywna, że należy stosować art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o.

Konsekwencje powyższej kwalifikacji są niebagatelne, jeśli chodzi o zakwalifikowanie do odpowiedniej masy majątkowej wierzytelności o wskazany zysk z udziału. Nie budzi żadnych wątpliwości sytuacja, gdy udział należy do majątku osobistego małżonka, wówczas bowiem wierzytelność do spółki z tytułu wynagrodzenia za prowadzenie działalności przysługuje na podstawie art. 33 pkt 7 k.r.o. jedynie małżonkowi będącemu wspólnikiem. Na podstawie art. 36 § 2 k.r.o. wie-

⁴⁵ A. Stepien-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków*, *op. cit.*, rozdział III.3.2.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss: *Prawo spółek*, *op. cit.*, s. 42.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 61–64.

rzytelność o udział w zysku spółki, gdy współnikiem zbiorowym są obydwój małżonkowie, przysługuje każdemu z nich, gdy natomiast obydwój małżonkowie są współnikami zbiorowym i jeden z nich „pełnomocnikiem” do wykonywania praw z tego udziału, wówczas wierzytelność przysługiwała będzie każdemu z małżonków (art. 36 § 1 k.r.o.).

Wątpliwość pojawia się w sytuacji, gdy udział należy do majątku wspólnego małżonków, lecz współnikiem spółki jest tylko jeden małżonek. Z jednej strony, literalne brzmienie przepisu art. 51 § 1 k.s.h. stanowi, że prawo do udziału w zysku ma jedynie małżonek będący współnikiem, co sprawia, że drugi małżonek nie mógłby dochodzić od spółki wierzytelności. Jakkolwiek w relacjach wewnętrznych małżonków stosunki reguluje kodeks rodzinny i opiekuńczy (art. 31 § 2 k.r.o.), to jednak co do relacji zewnętrznych stosować należy — zgodnie z przyjętym poglądem — przepisy kodeksu spółek handlowych.

Zachowując konsekwencję wyводу, należy przyjąć, że wyłącznie małżonek — współnik jest uprawniony do dochodzenia wierzytelności od spółki na mocy art. 33 pkt 7 k.r.o. To dla współnika zastrzeżone jest prawo do udziału w zysku, a zatem drugi małżonek, mimo iż nabył na wspólność łączną udział w spółce i to do majątku wspólnego należeć będą uzyskane od spółki dochody z posiadanego udziału, nie może ich dochodzić. Konstrukcja taka wydaje się nienaturalna, żeby nie powiedzieć, że niezgodna z przepisami, bowiem art. 36 § 2 k.r.o. przyznaje każdemu z małżonków prawo do zarządzania majątkiem wspólnym, a zatem również dochodzenia na jego poczet należnych wierzytelności. Sprzeczność ta jest jednak pozorna i dość łatwa do rozwiązania w ramach przytoczonej koncepcji zewnętrznej i wewnętrznej płaszczyzny stosunków. Koncepcja ta uzasadniona jest w tym przypadku relacją *lex generalis* — *lex specialis* występującą między przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego a szczegółową regulacją kodeksu spółek handlowych⁵⁰. Warto nadto nadmienić, że w „myśl ustawy [tu: kodeksu spółek handlowych, przyp. aut.] prawami niezbywalnymi zarządza bowiem zawsze ten ze współmałżonków, któremu one przypadają. Skoro zaś »udział« w spółce osobowej określa całokształt sytuacji prawnej współnika (na który składa się element osobisty i majątkowy), to nie następuje tu zmiana sposobu zarządu małżeńskim majątkiem wspólnym, bo prawo członkowskie do majątku tego w ogóle nie należy. Natomiast dochody, które »udział« przynosi, przypadają wspólnemu majątkowi małżonków i zarządzane są w myśl ogólnych reguł rządzących majątkową wspólnością ustawową⁵¹.

⁵⁰ M. Nazar (w:) *System prawa prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, pod red. T. Smyczyńskiego, wyd. 2, Warszawa 2014, s. 540–541.

⁵¹ K. Gromek: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2016, komentarz do art. 36 k.r.o., LEX.

5. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ZOBOWIĄZANIA

„Jedną z podstawowych cech spółek osobowych jest odpowiedzialność majątkiem osobistym wspólników za zobowiązania spółki”⁵². Zgodnie z art. 22 § 2 k.s.h. za zobowiązania spółki jawnej odpowiada subsydiarnie (art. 31 § 1 k.s.h.) każdy wspólnik całym swoim majątkiem, solidarnie z pozostałymi wspólnikami i spółką. Odpowiedzialność tę stanowią wprost przepisy kodeksu spółek handlowych (art. 22 § 1 k.s.h. w zw. z art. 31 § 1 k.s.h.)⁵³.

Odpowiedzialność subsydiarna oznacza, że wierzyciel może prowadzić egzekucję z majątku wspólnika dopiero wówczas, gdy egzekucja z majątku spółki okaże się bezskuteczna⁵⁴. Dłużnikiem wierzyciela jest i pozostaje spółka, wspólnik zaś ponosi jedynie odpowiedzialność za powstały dług. Wspólnik pozostaje poza węzłem obligacyjnym, a podstawą jego odpowiedzialności nie jest zawarta przez spółkę umowa, lecz ustawa⁵⁵.

W nawiązaniu do przedstawionych w niniejszym artykule rozważań, należy poddać analizie trzy możliwe sytuacje: 1) odpowiedzialność za zobowiązania, gdy jeden z małżonków jest wspólnikiem, a udział w spółce osobowej należy do jego majątku osobistego; 2) odpowiedzialność, gdy jeden z małżonków jest wspólnikiem, a udział należy do majątku wspólnego małżonków; 3) odpowiedzialność, gdy obydwoje małżonkowie są wspólnikiem zbiorowym i udział należy do majątku wspólnego.

Ad 1. Pierwsza z przedstawionych sytuacji znajduje łatwe rozwiązanie wprost w brzmieniu przepisów kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Artykuł 41 § 3 k.r.o. stanowi, że w przypadku gdy wierzytelność powstała przed powstaniem wspólności lub gdy dotyczy ona majątku osobistego jednego z małżonków, to z majątku osobistego małżonka oraz z wskazanych w § 3 przedmiotów majątku wierzyciel (spółki) może się zaspokoić z wynagrodzenia za pracę lub dochodów z innej działalności zarobkowej oraz korzyści uzyskanych z praw, o których mowa w art. 33 pkt 9 k.r.o. Przytoczony przepis znajduje zatem zastosowanie do uregulowania odpowiedzialności za zobowiązania, gdy jeden z małżonków jest wspólnikiem i udział w spółce osobowej należy do jego majątku osobistego⁵⁶.

Ad 2. Nie budzi wątpliwości również sytuacja, gdy obydwoje małżonkowie są wspólnikiem zbiorowym i udział należy do majątku wspólnego. Z zasad ogólnych kodeksu cywilnego wynika, że jeśli „dłużnikami w ramach jednego zobowiązania są oboje małżonkowie, wierzyciel ma możliwość zaspokojenia się z majątków

⁵² G. Jędrejek: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1–61. Komentarz do art. 41 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, teza 4, LEX.

⁵³ W. Pyziół, A. Szumański, I. Weiss: *Prawo spółek*, op. cit., s. 80.

⁵⁴ Wyrok SN z dnia 9 lipca 2008 r., V CSK 72/08, LEX nr 479312.

⁵⁵ A.J. Witosz: *Subsydiarna odpowiedzialność wspólników spółek osobowych. Zasady naczelne*, Warszawa 2009, LEX.

⁵⁶ A. Pokora: *Odpowiedzialność majątkowa małżonków i przymusowe dochodzenie od nich roszczeń*, LEX, rozdział 3.6.3.

obojsza małżonków, a więc [...] zarówno z ich majątków osobistych, jak i z majątku wspólnego”⁵⁷.

Ad 3. Ostatnią kwestią podlegającą rozważeniu jest sytuacja, gdy jeden z małżonków jest współnikiem, a spółkowy udział zakwalifikowany został do majątku wspólnego małżonków. Należy zastanowić się, czy to, że małżonek — współnik ujawniony jest na liście współników spółki osobowej, powoduje, iż zastosowanie znajdzie art. 41 § 3 k.r.o. i dochodzenie odpowiedzialności ograniczone zostanie do określonych elementów majątku wspólnego, czy fakt, że udział zakwalifikowany został w jego poczet, otworzy dla wierzyciela możliwość prowadzenia nieograniczonej egzekucji z jego masy.

W pierwszej kolejności należy stwierdzić, że ponieważ jeden małżonek jest współnikiem spółki, zatem również jeden małżonek jest odpowiedzialnym subsidiarnie dłużnikiem osobistym⁵⁸. Relacje małżonek — spółka regulują przepisy kodeksu spółek handlowych, stąd zakwalifikowanie udziału do majątku wspólnego nie stanowi przesłanki do zaspokojenia się z całego majątku wspólnego przez wierzycieli. Małżonek dłużnika nie staje się dodatkowym dłużnikiem, lecz zostaje obciążony obowiązkiem znoszenia (*pati*) prowadzonej z majątku wspólnego egzekucji⁵⁹. W związku z tym należy szerzej odnieść się do przepisu art. 41 k.r.o., bowiem „małżonek dłużnika niebędący dłużnikiem osobistym odpowiada z majątku wspólnego, na podstawie przepisów art. 41 k.r.o.”⁶⁰. Artykuł 41 § 1 k.r.o. nie znajdzie zastosowania, dotyczy bowiem sytuacji, gdy zobowiązanie zostało zaciągnięte za zgodą drugiego małżonka. Jak zostało wyżej wskazane, odpowiedzialność współnika spółki wynika z ustawy, nie zaś z czynności prawnej. Tym samym należy zastanowić się nad możliwością zastosowania przepisu art. 41 § 2 k.r.o. Stanowi on, że gdy małżonek zaciągnął zobowiązanie bez zgody drugiego małżonka albo zobowiązanie jednego z małżonków nie wynika z czynności prawnej, wierzyciel może żądać zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, z wynagrodzenia za pracę lub z dochodów uzyskanych przez dłużnika z innej działalności zarobkowej, jak również z korzyści uzyskanych z jego praw, o których mowa w art. 33 pkt 9 k.r.o., a jeżeli wierzytelność powstała w związku z prowadzeniem przedsiębiorstwa, także z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład przedsiębiorstwa. Fakt, że w analizowanym przypadku źródłem długu jest ustawa, pozwala na przyjęcie przepisu art. 41 § 2 k.r.o. jako możliwej formuły regulacji odpowiedzialności współnika⁶¹.

⁵⁷ J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne, op. cit.*, s. 188.

⁵⁸ A. Stępień-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków, op. cit.*, rozdział V.2.3.

⁵⁹ J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne, op. cit.*, s. 190.

⁶⁰ Wyrok SN z dnia 4 listopada 2010 r., IV CSK 141/10, LEX nr 898264.

⁶¹ A. Pokora: *Odpowiedzialność majątkowa małżonków...*, *op. cit.*, rozdział 3.6.3; K. Gromek: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2016, komentarz do art. 41 k.r.o., LEX; G. Jędrejek: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1–61. Komentarz do art. 41 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, teza 4, LEX.

Przedstawioną formułę odpowiedzialności należy ocenić bardzo pozytywnie. Jakkolwiek zgodnie z przepisami kodeksu rodzinnego i opiekuńczego każdy z małżonków może samodzielnie zarządzać majątkiem wspólnym (art. 36 § 2 k.r.o.), to jednak — jak zostało już zaznaczone — przepisy kodeksu spółek handlowych stanowią tutaj *lex specialis* i wyłączają kompetencje zarządcze w zakresie udziału w spółce dla drugiego małżonka, nawet jeśli udział ten wchodzi do majątku wspólnego. Przyjęcie innej konstrukcji nie zapewniłoby właściwego zabezpieczenia bytu rodziny, ponieważ jeden z małżonków, choć nieuprawniony do podejmowania decyzji, byłby zmuszony ponosić pełną odpowiedzialność za decyzję drugiego z małżonków, na którą nie miał wpływu. Stanowiłoby to nadmierne uprzywilejowanie interesów wierzyciela i naruszenie pewnego wyważenia, które powinno przyświecać regulacjom wierzyciel — rodzina dłużnika⁶². Ponadto, co przesądza o niemożności zastosowania innej konstrukcji, w analizowanym przypadku mamy jednego dłużnika, którym jest małżonek — współnik, a co za tym idzie, nieuprawnione byłoby postępowanie mające dochodzić wierzytelności od nich tak, jakby to obydwójce zaciągnęli zobowiązanie (tak jak w przypadku współnika zbiorowego, por. ad 2).

Nie stanowi podstawy wydania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi współnika wydanie klauzuli wykonalności przeciwko spółce⁶³. Należy odmówić również możliwości zastosowania do analizowanego przypadku art. 787 k.p.c., stanowiącego, że tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim sąd nada klauzulę wykonalności także przeciwko jej małżonkowi z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, jeżeli wierzyciel wykaże dokumentem urzędowym lub prywatnym, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała z czynności prawnej dokonanej za zgodą małżonka dłużnika. Dyspozycja przepisu stanowi wprost, że chodzi o wyrażenie zgody na czynność drugiego małżonka, nie natomiast na wyrażenie zgody na czynność spółki, w której współnikiem jest drugi małżonek. W związku z powyższym wierzyciel nie może domagać się wydania klauzuli egzekucyjnej przeciwko małżonkowi współnika spółki osobowej.

Ostatnia kwestia, którą należy poruszyć w tym miejscu, związana jest z postępowaniem upadłościowym. Zgodnie z art. 5 ust. 1 ustawy prawo upadłościowe⁶⁴ zdolność upadłościową mają spółka osobowa (art. 5 ust. 1 pr. up. w zw. z art. 43¹ k.c. w zw. z art. 8 k.s.h.) oraz współnik spółki osobowej ponoszący odpowiedzialność całym swoim majątkiem (art. 5 ust. 2 pkt 2 pr. up.). W związku z tym, że tylko jeden małżonek jest współnikiem, tylko jeden również posiada zdolność upadłościową, o której mowa w przepisie.

⁶² J. Ignatowicz, M. Nazar: *Prawo rodzinne, op. cit.*, s. 190.

⁶³ Uchwała SN z dnia 12 maja 2005 r., III CZP 21/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 5.

⁶⁴ Ustawa z dnia 28 lutego 2003 r. — Prawo upadłościowe, t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 2171.

6. USTANIE WSPÓLNOŚCI MAJĄTKOWEJ MAŁŻEŃSKIEJ

Kwestią, którą należy w tym miejscu zasygnalizować, są konsekwencje ustania wspólności majątkowej małżeńskiej. Ustanie wspólności majątkowej może nastąpić w trakcie trwania małżeństwa (z mocy ustawy lub na podstawie umowy) albo może być związane z jego ustaniem (rozwód, unieważnienie małżeństwa, śmierć małżonka) i stawia przed koniecznością odpowiedzi na pytanie o konsekwencje, jakie wiążą się z tym dla spółki i dla drugiego małżonka, oraz o ewentualną możliwość i specyfikę podziału.

Od chwili ustania wspólności majątkowej przestaje istnieć odrębna masa majątkowa, którą tworzył majątek wspólny, każdy z małżonków może rozporządzać swoim udziałem w tymże majątku, a do niego całego stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego i o dziale spadku (art. 46 k.r.o.). Od tej chwili przestaje również istnieć wspólność łączna nabytego do majątku wspólnego udziału.

Nie budzi większych wątpliwości sytuacja, gdy udział nabyty został przez obydwoje małżonków i obydwoje oni są współnikami spółki osobowej. Problem pojawia się w sytuacji, gdy tylko jeden z małżonków jest współnikiem spółki, natomiast udział zakwalifikowany został do majątku wspólnego małżonków. Mając na względzie art. 10 k.s.h. regulujący kwestię zbywalności ogółu praw i obowiązków w spółce osobowej, można przyjąć, że w sytuacji gdy zmiana konsorcjum podmiotowego współników spółki osobowej jest niedopuszczalna, udział nadal pozostanie przy dotychczasowym współniku i jednocześnie powstanie obowiązek dokonania stosownych rozliczeń i spłat na rzecz drugiego małżonka. Nie ma w mojej ocenie ani podstawy prawnej wyrażonej wprost, ani systemowego uzasadnienia wynikającego ze specyfiki spółek osobowych (opierających się na więzi między znajdującymi się współnikami) przyznanie małżonkowi niebędącemu współnikiem roszczenia o przeniesienie na niego połowy udziału w spółce.

Ostatnia kwestia, którą należy w tym miejscu zasygnalizować, dotyczy konsekwencji separacji (art. 61¹ § 1 k.r.o.). „W każdym przypadku należy pamiętać, że podział majątku w razie separacji nie jest obligatoryjny i nie jest wykluczone, że małżonkowie zaniechają jego dokonania, co jest uzasadnione zwłaszcza w sytuacji, gdy nie wykluczają, że separacja zostanie zniesiona i powrócą do ustroju wspólności majątkowej”⁶⁵. W związku z tym należy stwierdzić, że w przypadku gdy dojdzie do podziału majątku, zastosowanie znajdą przedstawione wyżej rozważania; jeżeli nie dojdzie, stan rzeczy nie ulegnie zmianie.

⁶⁵ A. Stępień-Sporek: *Działalność gospodarcza małżonków*, op. cit., rozdział VI.4.2.

7. PODSUMOWANIE

Podsumowując powyższe rozważania, należy przywołać kilka bardzo istotnych wniosków.

Przeprowadzona analiza pozwala na stwierdzenie, że sam fakt zakwalifikowania udziału do określonej masy majątkowej nie stanowi bezwzględnego indykatora wskazującego na to, który z małżonków jest współnikiem spółki. Ogromne różnice systemowe przy jednoczesnym „zachodzeniu na siebie” dwóch obszarów prawa zrodziły konieczność przyjęcia spójnej interpretacji regulacji dotyczących partycypacji małżonka w spółce prawa handlowego. Zaprezentowany w niniejszej pracy jako słuszny pogląd nauki prawa dokonujący podziału na regulowaną przez kodeks spółek handlowych sferę stosunków zewnętrznych (spółka — małżonek współnik) i regulowaną przez kodeks rodzinny i opiekuńczy sferę stosunków wewnętrznych (pomiędzy małżonkami) należy uznać za dość przejrzysty i gwarantujący przekonujące uzasadnienie poddawanym analizie zagadnieniom. Jednocześnie jednak niejednokrotnie trudno odmówić przymiotu trafności, choćby częściowej, argumentom przedstawianym przez reprezentantów odmiennego poglądu.

Tym samym w dbałości o przejrzystość i powszechną zrozumiałość przepisów prawa należałoby zastanowić się nad sformułowaniem postulatu *de lege ferenda* dotyczącego próby bardziej spójnego, odpowiadającego bieżącym potrzebom gospodarczym i dbałości o dobro rodziny uregulowania analizowanych stosunków, a zatem odpowiednich przepisów prawa rodzinnego oraz prawa spółek handlowych. Niezwykle ważne jest zarówno z punktu widzenia prowadzenia działalności przez spółki, jak i z punktu widzenia skutecznego zabezpieczenia bytu rodziny wypracowanie spójnego, niebudzącego wątpliwości systemu regulującego wskazane obszary.

BIBLIOGRAFIA

- Gromek K.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2016.
- Ignatowicz J., Nazar M.: *Prawo rodzinne*, wyd. 4, Warszawa 2012.
- Jędrejek G.: *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1–61*, LEX.
- Kidyba A.: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1–300*, t. I, wyd. 10, Warszawa 2013.
- Kidyba A.: *Komentarz aktualizowany do art. 1–300 ustawy z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych (Dz.U.00.94.1037)*, LEX.
- Kidyba A.: *Handlowe spółki osobowe*, wyd. 4, Warszawa 2013.
- Kubas A.: *Udział w spółce handlowej jako składnik majątku wspólnego (w:) Prawo handlowe w XXI wieku. Czas stabilizacji, ewolucji czy rewolucji? Księga jubileuszowa*

- leuszowa Profesora Józefa Okolskiego*, pod red. M. Modrzejewskiej, Warszawa 2010.
- Nazar M. (w:) *System prawa prywatnego*, t. 11, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, pod red. T. Smoczyńskiego, wyd. 2, Warszawa 2014.
- Pinior P. (w:) *Wkłady niepieniężne w spółkach handlowych*, pod red. W. Popiołka, LEX.
- Pokora A.: *Odpowiedzialność majątkowa małżonków i przymusowe dochodzenie od nich roszczeń*, LEX.
- Pyziół W., Szumański A., Weiss I.: *Prawo spółek*, Warszawa 2014.
- Skowrońska-Bocian E. (w:) *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod red. J. Wiercińskiego, Warszawa 2014.
- Słabuszewski R.: *Przynależność praw spółkowych w spółce jawnej do majątku małżonków*, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/9760/1/praca%20doktorska%20w%20formacie%20pdf.pdf>.
- Sołtysiński S., Szajkowski A., Szumański A., Szwaja J., Gawalkiewicz R., Herbet A., Mika I.B., Tarska M.: *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 1–150 KSH*, t. I, Warszawa 2012.
- Stępień-Sporek A.: *Działalność gospodarcza małżonków*, LEX.
- Stępień-Sporek A.: *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 5 października 2005 r., IV CK 99/05*, LEX nr 59268/4.
- Stępień-Sporek A., Ryznar M.: *Nabywanie przedmiotów przez małżonków za środki z różnych mas majątkowych*, Państwo i Prawo 2010, z. 11, s. 83–95.
- Stępień-Sporek A.: *Przynależność do majątków małżonków praw spółkowych w spółkach osobowych*, Prawo Spółek 2008, nr 2, s. 22–30.
- Witosz A.J.: *Subsydiarna odpowiedzialność wspólników spółek osobowych. Zasady naczelnne*, Warszawa 2009.
- Zdanikowski P.: *Prawo udziałowe w spółce kapitałowej jako przedmiot majątku wspólnego małżonków*, Palestra 2006, z. 9–10, s. 104–106.

ORZECZNICTWO

- Uchwała SN z dnia 24 września 1970 r., III CZP 55/70, OSP 1973, z. 3, poz. 120.
- Wyrok SN z dnia 20 maja 1999 r., I CKN 1146/97, OSNC 1999, nr 12, poz. 209, s. 59.
- Wyrok SN z dnia 12 maja 2000 r., V CKN 50/00, LEX nr 52579.
- Postanowienie SN z dnia 23 listopada 2000 r., I CKN 950/98, LEX nr 50822.
- Uchwała SN z dnia 12 maja 2005 r., III CZP 21/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 58.
- Wyrok SN z dnia 5 października 2005 r., IV CK 99/05, OSNC 2006, nr 7–8, s. 97.
- Wyrok SN z dnia 21 stycznia 2009 r., II CSK 446/08, Monitor Prawniczy 2009, nr 4, s. 180.

Wyrok NSA z dnia 2 lipca 2009 r., I FSK 876/08, LEX nr 607695.

Wyrok SN z dnia 9 lipca 2008 r., V CSK 72/08, LEX nr 479312.

Wyrok WSA w Warszawie z dnia 8 marca 2012 r., II SA/Wa 2821/11, LEX nr 1139009.

Wyrok SN z dnia 4 listopada 2010 r., IV CSK 141/10, LEX nr 898264.

Postanowienie SN z dnia 2 marca 2012 r., II CSK 363/11, LEX nr 1211142.

Wyrok WSA w Gdańsku z dnia 27 kwietnia 2010 r., I SA/Gd 99/10, LEX nr 576644.

ALEKSANDRA CZARNECKA

THE CONSEQUENCES OF ACQUISITION OF RIGHTS AND OBLIGATIONS IN A PARTNERSHIP BY A SPOUSE REMAINING IN THE STATUTORY MATRIMONIAL PROPERTY REGIME

S u m m a r y

The article analyses the consequences of acquisition of a share (understood as all rights and obligations) in a partnership by a spouse remaining in the statutory matrimonial property regime. Firstly, the article defines the terms relevant for further deliberations. Secondly, the criteria of diversification of the consequences connected with the acquisition of a share by one of the spouses into the joint property of spouses and for the other spouse are established. The article supports the opinion that the classification of the acquired share into one of the marital properties is not sufficient to establish the entity of a partner in partnership. This is strictly connected with the need for dividing the spheres of relations: external relations that are governed by the provisions of Commercial Companies Code and internal relations governed by the provisions of Family and Guardianship Code. The article indicates certain issues connected with the partner's spouse's right to debt recovery and the marital consequences of partner's liability towards partnership's creditors.